

PYSYVÄ ASUTUS TAVOITTAAN VANHAN KYLÄN

Vanhan kylän ensimmäiset pysyvät asukkaat rakensivat ehkä savupiirtinsä Paistjärven lähelle Suurelta Savontieltä Kousanniemelle johtaneen polun varrelle, niin kuin vanhimmista kartoista voidaan todeta. Luultavasti joku alueella liikkunut erämies löysi hyvän kaskimaan paikan ja rakensi paikalle tuvan, johon toi sitten seuraavalla erämatkalla vaimon ja alkoi kasketa metsää ja viljellä maata pysyvästi. Kuka ensimmäinen asukas oli jäljeltävää, mutta ensimmäiset historian dokumentit kertovat Paistjärvellä olleen yhden asutun talon jo 1500- luvun alussa, jolloin Lauri Tuomaanpoika asutti Eerolaa. Sen ajan säilyneet maakirjat osoittavat kuitenkin, että Paistjärven ainoa talokaan ei pystynyt kukaan veroja maksamaan vaan todettiin autioituneeksi. Asuinpaikka oli kuitenkin olemassa ja kruunu antoi talon taas jollekin uudelle asukkaalle, joten asutus kylällä säilyi ja jo 1600- luvun puolella kylässä oli jo kaksi asuttua taloa.

Seuraavalla vuosisadalla koko nykyisen Paistjärven alueen talojen määrä oli jo kasvanut viiteen, kun uudistaloja syntyi myöskin kylän eteläosaan. Paistjärven alue oli 1700- luvulla Heinolan seudun kylistä se jolle muodostui eniten uutta asutusta talojen halkomisen ja uudistalojen perustamisen seurauksena. Isojaon alkaessa vuonna 1787 oli kylällä jo 13 taloa ja loppuessa vuonna 1801 jo lähes 20 asuttua taloa. Isojaon yhteydessä Vanhan kylä alueelle perustettiin ainakin 1 uudistalo Vipulahti, joka nyt tunnetaan Kuusniemenä. 1800- luvun loppupuolella Vanhassa kylässä oli jo useita asuttuja taloja ainakin Vipulahti, Mäenalo, Haarala ja jo muutamia torppia, kuten Simola, Rainio ja Mäntyharjun puolella Kankaan torpat Kermi, Pehmeä ja Mäkelä. Kun päästiin sitten 1900- luvulle oli sen puolivälissä Vanhassa kylässä, jo lähes 20 vakituista asuin taloa ja enimmillään lähes 100 asukasta.

Talojen autioituminen alkoi kuitenkin uudestaan 1900- luvun lopulla kun maaseudun rakennemuutos iski Vanhaan kyläänkin. Nuori väki lähti hakemaan parempaa toimeentuloa kaupungeista ja talo toisensa jälkeen tyhjäksi asukkaista kun luonnollinen poistuma harvensi myös vanhusväestöä. Pienviljelysvaltainen maatalous ei enää kannattanut, karjat hävitettiin ja kiviset pellot istutettiin metsälle. EU-suomen direktiivien mukaista maanviljelystä harjoitetaan enää harrastusmielessä vain yhdessä talossa Kuusniemessä. Muut asutut talot ovat keskittyneen lähinnä metsätalouden harjoittamiseen. Tänäpä Vanhassa kylässä on pysyvää asutusta enää yhdeksässä talossa ja asukkaita hieman vajaa 20 henkeä. Vaikka vakituinen asutus on kylällä supistunut vähin takaa järvien rannoille nousseet n. 70 vapaa-ajanasuntoa kesäisin ja viikonloppuisin kylän tielle vilkasta liikennettä ja väestön määrä nousee kesäisin hyvinkin kymmenkertaiseksi.

VANHANKYLÄN TALOJA JA ASUKKAITA

KUUSNIEMI (WIPULAHTI, VIPULAHTI)

Ensimmäisen maininnan silloin Asikkalaan kuuluneesta Paistjärvellä sijainneesta Kuusniemen talosta löysin Hämeen historian ensimmäisestä osasta, jonka mukaan mukaan 1700- luvun alusta säilynyt rästiveroluettelo kertoo silloisen talon asukkaana Reko Eskonpojan pakoilleen veroja ja jätäneen kruunun velvollisuudet toistuvasti täyttämättä. Niinpä Rekon talo otettiin pysyvästi kruunun haltuun. Samasta asiasta on olemassa Mäntyharjun historiassa maininta talon olleen Kousanniemi. Kumpi tieto on oikea ja onko kyseessä samasta talosta jää arvailujen varaan, kun siihen aikaan talojen nimetkin vaihtuivat usein. Kuusniemikin tunnetaan aiemmin nimellä Wipulahti ja Vipulahti, jonka nimestä perintötilasta nykyinen talo on muodostettu lohkomalla vuonna 1910. Tämän lohkomistoimituksen vanha kartta on tallella talon papereissa ja perustuu jo vuonna 1787 tapahtuneeseen mittaukseen.

Vipulahti lienee yksi niistä Paistjärven viidestä uudistalosta, jotka muodostettiin isojaon yhteydessä kruunulle jääneistä ylijäämämaista 1700- luvun lopulla. Hahlin sukututkimus kertoo, että talon ensimmäinen haltija on ollut Heikki Eerola, jonka veli Antti Heikinpoika Eerola asui Vipulahdessa puolisonsa Eeva Hahlin kanssa vuoteen 1833. Sama lähde mainitsee Vipulahden seuraavan kerran, kun

vuonna 1870 taloon muutti Kaarle Kaarlenpoika Wiljo Eeva puolisonsa kanssa. He asuivat talossa vuoteen 1880, mutta omistivat sitä vielä myöhemminkin. Vuonna 1874 Vipulahteen tuli piiaaksi Imjärven Siltasista Anna Antintytär Nieminen alk. Hokkanen tai Hoppman jolle samana vuonna syntyi avioton poika vaarini Adam Nieminen. Annan isä Antti Martinpoika Hokkanen ja puolisonsa Eeva Petteriintytär Paljakka olivat jo vuonna 1851 muuttaneet Paistjärvelle Mäentaloon Mäntyharjun Pärnämäestä. Heidän pojalleen Antti Kustaa Antinpoika Hockmannille alk. Hoppmanille ja tämän puolisolle Anna Gustaava Antintyttäreille puolestaan syntyi myös Mäentalossa vuonna 1871 tytär Madilta Antintytär Hockman, joka oli isäni Nestor Rautkosken äiti ja siis minun mummo.

Vipulahti niminen perintötila, joka on sisältänyt 480 ha maata, josta peltoa 45 ha ja loppu metsää on vuonna 1910 lohkottu ja nimi Kuusniemi näkyy ensimmäisen kerran maarekisterissä. Kuusniemen on jäänyt n. 5 ha peltoa ja n. 125 ha metsää. Onko Vipulahden kantatila ollut Kuusniemen nykyisellä paikalla on jäänyt miltä selvittämättä, koska rekisterinumeron 2 ei esiinny Paistjärvellä kuin Nuhjakan järven länsipuolella Riihisten alueella. Naapurissa oleva entinen Mäentalo kuuluu Paistjärven ensimmäisen kantatalon Eerolan alueeseen ja on rekisterinumeron 1 ja paljon vielä Vipulahtea vanhempi asuinpaikka, ellei sitten Mäentalo ole peräti Paistjärven ensimmäisen kantatalon Eerolan sijaintipaikka. Paikka Paistjärven järven lähellä ja Räävelin vesireitin ja Suuren Savontien tuntumassa puolta tätä teoriaa vahvasti. Paistjärven kylässä ei ole 1700-luvun karttojen mukaan ollut myöskään kuin yksi asuinpaikka Vanhassa kylässä Paistjärven järven lähellä.

Kuusniemen tilan ensimmäinen varmat omistajat ovat olleet 1900-luvun alussa Konstantin ja Eeva Kesiö, jotka ovat myyneet tilan kesäkuussa 1911 Erland ja Maria Saloselle 13.000 markan hinnasta. He kuitenkin joutuivat kiinnittämään tilan ja se joutui kohta pakkohuutokauppaan, jossa syyskuussa 1913 Kuusniemen osti uudelleen Kostantin Kesiö nyt 6000 markan kauppahinnasta. Eeva Kesiön kuoltua siirtyi puolet tilasta heidän alaikäiselle tyttärelleen Helvi Kesiölle. Heidän omistusaikanaan tilalla asui jo vuokramiehenä Adam ja Erika Nieminen lapsineen.

Seuraava Kuusniemen omistajanvaihdos tapahtui huhtikuussa 1922, kun Konstantin Kesiö tyttäriinensä myi tilan Manne Hölttälle ja kauppias Antti Vesalaiselle 63.500 markan kauppahinnalla Vesalainen ei kuitenkaan ollut toisena isäntänä kuin muutaman kuukauden kun hän myi osuutensa tilasta lokakuussa 1922 Manne Hölttälle 35.000 markan hinnasta jolloin tila kokonaisuudessaan siirtyi Manne Höltän omistukseen. Tilalla edelleen asunut vuokramies Adam Nieminen sai ensimmäisessä kaupassa oikeuden asua tilalla marraskuun ensimmäiseen päivään asti, eivätkä uudet omistajat suostuneet vastaamaan vuokramiehen aiheuttamista rettelöinnistä edellisten omistajien kanssa. Lisäksi ostajat vaativat kauppakirjassa, että vuokramies ei haaska talon metsää, turmele talon aitoja ja huoneita ennen poismuuttoaan.

Kuusniemen omistajanvaihdokset jatkuivat jo sitten vuoden 1923 heinäkuussa, kun Manne Hölttä myi tilan 79.000 markan hinnasta jo sitä aiemmin omistaneelle Konstantin Kesiölle. Kaupan yhteydessä todettiin Adam Niemisen edelleen asuvan tilalla, eikä myyjä suostunut vastaamaan vuokramiehen tekemistä vahingoista, eikä siitä saako ostaja hänet muuttamaan pois tilalta. Näin ei huhtavasti käynyt ja Kuusniemi vaihtoi taas omistajaa kun vuokramies Adam Nieminen sai jostain lainaa ja osti tilan Kesiöltä syyskuussa 1924 75.000 markan kauppahinnasta ja sai siihen myös kolmasti lainhuudon.

Adam Nieminen ei pystynyt kuitenkaan velkojaan maksamaan ja talo oli kiinnitetty 80.000 markan edestä pankin ja yksityisen velkojan velkojen vakuudeksi. Tällöin pelastajaksi tuli Niemisen vävy silloin Jaalassa asunut Nestor Rautkoski, joka osti Kuusniemen Niemisiltä joulukuussa 1926 130.000 markan kauppahinnasta. Rautkoski otti kaupassa vastatakseen kiinnelainat ja maksoi loput 50.000 markkaa kaupantekotilaisuudessa. Adam Nieminen jäi edelleen asumaan Kuusniemeen, mutta joutui konkurssiin vuonna 1927, jonka velkojainkokouksessa saataviaan haki kaikkiaan 10 velkojaa, joukossa myös Nestor Rautkoski. Velkojainkokous hyväksyi sitten lopullisesti myös tilakaupan ja niin Kuusniemi siirtyi Rautkosken suvulle ja Nestor Rautkoski muutti taloon Jaalasta vuonna 1936 perheineen ja vanhempineen. Adam ja Erika Niemiselle rakennettiin asuinmökki talon ja Keskiön järven väliseen rinteeseen, jossa he asuivat poikansa Väinön kanssa kuolemaansa asti.

Nestor ja Impi Rautkoskella oli Kuusniemeen muuttaessaan jo 3 vanhempaa poikaa ja heille syntyi vielä siellä 4 poikaa ja 3 tyttöä, joista Maila kuoli vaikeaan sairauteen jo kouluikäisenä. Nestor Rautkoski viljeli Kuusniemeä vuoteen 1955, jolloin tila jaettiin seitsemälle lapselle, joista toiseksi vanhin poika Esa sai puolisonsa Aimon kanssa haltuunsa päätilan rakennuksineen ja peltoineen pinta-alaltaan n. 53 ha. Muille lapsille lohkottiin metsäpalstat ja Nestor ja Impi Rautkoski jättivät itselleen

Keski-Räiveliin pistävän n.1 ha Ristiniemen, johon heille rakennettiin kesämökki vuonna 1962. Nestor Rautkoski oli jo vuonna 1935 ostanut tilan lisämaaksi naapurista 79 ha suuruisen Mäentalon tilan, joka puolestaan lohkottiin 3 muun pojan perintö-osaksi. Nestor ja Impi Rautkoski asuivat tilan luovuttamisen jälkeen talossa poikansa Esan perheessä kuolemaansa asti. Esa Rautkoski omistaa tilan edelleen ja asuu Kuusniemessä leskenä edelleen. Esan pojat Jouni ja Lars ovat vuokranneet talon pellot, perustaneet maatalousyhtiön ja viljelevät niitä vapaa-ajallaan edelleen.

HEILUMÄKI (MÄENTALO, MÄKITALO)

Kuten Kuusniemen historian selvittelyssä jo totesin Vanhan kylän Mäentalo (nykyisin Heilumäki) on mitä todennäköisemmin Paistjärven kylän ensimmäinen kantatalo, joka on ollut asuttu jo 1500-luvun alkuvuosina ja , joka tunnetaan vanhoissa maakirjoissa mm. nimillä Etola, Erola ja Eerola aina 1700-luvun lopulle. Isojaossa, joka päättyi Paistjärvellä vuonna 1801, jakokunnalle tuli 7 osakastaloa, joista Eerola sai rekisterinumeron 1 ja sille merkittiin yli puolet kylän mantaalista ja maita yhteensä 3381 ha. Vuoden 1834 lohkomisessa kantataloon jäi 1226 ha. Seuraavan kerran tilaa lohkottiin vuonna 1857, jolloin Mäentaloon jäi tiluksia 278 ha. Vuonna 1912 tilaan yhdistettiin muutaman hehtaarin Koukjärvi ja vuonna 1926 Mäentalo jaettiin vielä kahtia, jolloin kantatilaan jäi enää n. 78 ha maata, kun pääosa tilasta myytiin ja siitä muodostettiin Saitalammin tila, joka siirtyi sitten myöhemmin Heinolan maalaiskunnan omistukseen.

Mäentalon tai Mäkitalon nimi mainitaan ensimmäisen kerran ainakin Mäntyharjun seurakunnan kirkonkirjoissa, kun vuonna 1851 taloon muutti Antti Martinpoika Hokkanen Pärnämäestä ja hänelle syntyi talossa vielä 3 lasta 5 aiemmin syntyneen lisäksi, joiden joukossa oli mummoni Matilda Rautkosken isä Antti Kustaa Hockman. Perhe asui Mäentalossa ainakin vuoteen 1871, jolloin Matilda Rautkoski syntyi siellä. Hälin sukututkimus kertoo puolestaan, että Mäentalossa on jo vuonna 1844 asunut Juho Kaarlela puolisonsa Eevan kanssa. Heidän poikansa Antti vaimonsa Annan kanssa jatkoi talossa heidän jälkeensä ja vielä hänen veljensä Kalle Kaarlelan tiedetään asuneen Mäentalossa. Seuraavaksi kirkonkirjoista selviää, että taloon on muuttanut Feliks Erola Mäntyharjusta vuonna 1887 vaimon ja 3 lapsen kanssa. Vaimon kuoltua hän avioitui uudestaan ja asui talossa luultavasti vuokramiehenä, kunnes hän joulukuussa vuonna 1921 osti talon Kuuno Talviojalta, Otfrid Bäckmannilta ja Adolf Bäckmannilta 70.000 markan hinnasta. Erolan toisen vaimon kuoltua vuonna 1928 puolet talosta siirtyi perintönä heidän kahdelle yhteiselle lapselleen, joiden osuuden Feliks Erola osti elokuussa 1928 17500 markan hinnasta.

Mäentalon seuraavat omistajat olivat Toivo ja Aino Linden Asikkalasta, jotka ostivat tilan Erolalta kesäkuussa 1930 80.000 markan hinnasta, johon sisältyi mm. Heinolan Siästöpankin 50.000 markan kiinnelainasta vastaaminen. Kaupan mukana myytiin myös maatalousirtaimistoa ja pieni rautias hevonen. Myyjä sai oikeuden asua talon porstuakamarissa lokakuuhun asti, korjata muutaman pienen pellon sadon, ottaa metsästä rakennustarpeita ja yhden koivun arran rakennuspuuksi. Näin myyjä sai mahdollisuuden uuden asuimökin rakentamiseen. Lindenit myivät sitten pienen osan tilasta huhtikuussa 1933 Villehat Kaistenille 15.000 markan kauppahinnalla. Vuonna 1934 huhtikuussa Lindenit sitten myivät koko lopun tilan Wille ja Minda Saloselle 35.000 markan hinnalla ja Saloset muuttivat taloon asumaan. Salosten aikana kaikki Mäentalon rakennukset riittä hukummattamatta tuhoutuivat tulipalossa ja ainoastaan 11 kertaa 27 metrin suuruisen navetan kiviosat jäivät jäljelle. Riihen kattokin ehti jo syttyä, mutta se onnistuttiin sammuttamaan ja säästyi näin tulelta uusia rakennuksia palaneiden tilalle ei enää rakennettu ja Saloset asuivat sen jälkeen vanhasta saunasta kunnostetussa piharakennuksessa.

Vuonna 1935 toukokuussa sitten Mäentalo vaihtoi taas omistajaa, kun Nestor Rautkoski osti tilan Salosilta 35.000 markan hinnalla. Tilan kauppahintaan sisältyi nykyin 13.000 markkaa kiinnelainaa, jonka ostaja otti maksaakseen. Näin Mäentalo siirtyi Rautkosken suvulle ja on sen hallussa edelleen. Rautkoski myi tilasta lokakuussa 1946 n. 1 ha palstan Paistjärven rannalta Lauri ja Olga Valjakalle, jotka rakensivat sille asuimökin, missä asuivat kuolemaansa asti. Nykyisin mökki on kesäasuntona Seija Halmeen omistuksessa. Loput Mäentalon pelloista ja metsistä siirtyivät Kuusniemen ja Mäentalon lohkomisessa Eino, Pentti ja Oiva Rautkoskelle, jotka saivat kukin jo aution Mäentalon peltoja ja metsää , sekä jokainen osan talon ikivanhaa historiallista pihapiiriä. Eino, Pentti ja Oiva Rautkoski viljelivät talon peltoja 1970- luvulle asti , jolloin ne kaikki metsitettiin. Viimeiset asukkaat Mäentalossa, jota Rautkoskien omistusaikana sanottiin jo Heilumäeksi olivat Juho ja Lyydi Arvila, jotka 5 lapsensa kanssa asuivat muutaman vuoden 40- luvun alussa talon vanhassa

NIEMISEN AATAMI

Vaarini Adam Nieminen syntyi Paistjärven Vipulahdessa (Kuusniemessä) taloon Imjärveltä muuttaneen püan Anna Hokkasen aviottomana lapsena 23.11.1874. Aatamin isää ei ole onnistuttu selvittämään sukututkimuksellakaan , joten isä lience joku silloisista Imjärven miehistä. Aikuiseksi vartuttuaan Aatami avioitui Kesiönsalmen tyttären Erika Kesiön kanssa vuonna 1901 ja asui aluksi Niemen torpassa, jossa perheen ensimmäiset lapset syntyivät. Sitten Niemiset asuivat vuoden ajan Helsingin seudulla, kunnes palasivat takaisin Paistjärvelle Erikan isän Konstantin Kesiön silloin omistamaan Kuusniemen vuokramiehiksi.

Niemisille syntyi kaikkiaan 12 lasta, joista 2 poikaa kuoli jo lapsena ja Martta-tytär hukkuu koulumatkalla Paason kosken lähelle. Aatami Nieminen asuikin sitten perheineen Kuusniemessä vuokramiehenä vuoteen 1924, jolloin hän onnistui ostamaan talon itselleen, mutta joutui myymään sen sitten vävyllleen Nestor Rautkoskelle parin vuoden jälkeen jäiden asumaan taloon kunnes Nestor Rautkoski muutti Kuusniemeen itse perheineen Jaalasta. Tällöin jo konkurssitilaan joutuneelle Niemiselle rakennettiin uusi asuinmökki Kuusniemen lähelle, jossa Niemiset elivät kuolemaansa asti.

Niemisen Aatami oli kovin liikkuva mies, joka yritti kaikenlaista suuren lapsiperheensä elatukseksi. Hänen tiedetään maanviljelyksen lisäksi harjoittaneen mm. puutavarakauppaa ja myyneen halkoja aina Viipuriin ja Pietariin saakka. Aatami oli myös laajalti tunnettu eläinpuoskari, joka kiersi kotieläimiä parantamassa sen ajan kansanparannuskeinoin, jotka hän oli oppinut matkoillaan. Kun silloin ei ollut koulutettuja eläinlääkäreitä kohosivat Aatamin tapaiset kansanparantajat arvostetuiksi henkilöiksi maaseudulla ja Aatamillakin töitä riitti ihmisten hevosten, sikojen ja lehmien puoskaroinnissa.

Kun Aatami oli paljon poissa kotoa matkoillaan ei ollut ihme, että Kuusniemen vuokramiehen viljelystyöt jäivät hunningolle ja useasti vaihtuneet talon omistajat joutuivat kukin vuorollaan puuttamaan Aatamin talonpitoon ja yrittivät saada perheen muuttamaan pois talosta tiukoilla määräyksillä, joita talokauppojen yhteydessä annettiin vuokralaiselle. Aatamia ei kuitenkaan saatu häädettyä talosta ja syynä taisi olla myös omistajien sääli Eriikkaa ja suurta lapsikatrasta kohtaan. Lisäksi taisi olla Aatamin parantajan maineella vaikutusta omistajiin, vaikka kukaan ei ollut tyytyväinen vuokramiehen talonpitoon.

Niemisten lasten aikuistuttua ja muutettua kukin omille tahoilleen jäivät Aatami ja Eriikka viettämään vanhuudenpäivänsä Kuusniemen torppaan nuorimman Väinö-poikansa kanssa. Minä muistan vaaristani Aatamista jotain hänen hautajaisistaan vuonna 1946, jolloin vaari makasi mustassa avoimessa arkussa torpan pihassa, ennen lähtöä Kirkonkylään haudaan suunattavaksi. Niin kuin siihen aikaan oli tapana vainajaa säilytettiin Kuusniemen riibessä ennen haudaan viemistä ja meitä lapsia pelotti vielä pitkään kulkea riiben ohi, jossa vainajaa oli säilytetty.

SAITALAMMIN ROOPE

Heinolan maalaiskunnan metsänvartijan mökissä Eerolammun rannalla asunut Robert Erola oli eräs Vanhan kylän mielenkiintoisimmista persoonista. Saitalammun Roope, kuten häntä kylällä kutsuttiin asui vaimonsa ja neljän lapsensa kanssa kylän syrjäisimmässä asuinpaikassa 1930-luvulta kuolemaansa asti 1970-luvun alussa. Roope toimi kunnan metsien vartijana niin kauan kun Heinolan maalaiskunta Saitalampia omisti ja asui mökissä vielä uudenkin omistajan aikana. Saitalammille ei ollut Roopen aikana tieyhteyttä ja matkaa lähimmälle kaupalle Paasaan kertyi metsäpolkuja pitkin yli 4 km.

Roope eli mökissään perheineen hyvin eristetystä elämästä ja joutui hankkimaan ruuankin pääosin luonnosta, joka Roopen mökkiä ympäröi ja vain harvat kauppa- ja kaupunkimatkat Paasaan ja Heinolaan veivät Roopen muun maailman yhteyteen. Näissä oloissa Roopesta kehittyi taitava erä- ja kalamies, joka oppi tietämään alueen riistan kulkureitit ja metsälampien kalapaikat, joissa hän saattoi muiden häiritsemättä metsästää ja kalastaa. Legendaarisen maineen Saitalammun Roope sai hirvenvatsajana jo sinä aikana, kun hirvet olivat metsissä todella harvinaisia. Sittenkin kun hirvi oli jo rauhoitettu ja pyynti luvanvaraista tiedettiin yleisesti Roopen kaataneen silti hirviä ravinnokseen ja oman perheensä lisäksi hän piti hirvenlihassa sukulaisiaan ja kylän kauppiasta,